

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

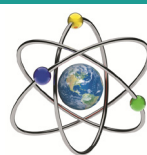

№2(1)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 234 sahifa,
2-fevral, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

O'quvchilarni intellektual rivojlantirishning psixologik omillari	22
<i>Ashurov Ramzidin Ramazonovich</i>	
Maktabgacha ta'limda bolaning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda oila bilan ishlashning nazariy asoslari	27
<i>Jumanova Fatima Uralovna, Allaberganova Munisa Begimboy qizi</i>	
Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan samarali foydalanishning metodologik asoslari	32
<i>Jo'rayeva Nargiza Tairovna, Bekbergenova Yulduz Tanirbergen qizi</i>	
Faoliyatli yondashuv asosida maktabgacha 6-7 yoshli bolalarda nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish metodikasi	35
<i>Ziyodullayeva Mohirabonu Ikromjon qizi</i>	
Davlat ta'lim muassasalarida manfaatlar to'qnashuvini boshqarishning tashkiliy-huquqiy mexanizmlari ...	39
<i>Xaybatullaeva Sojidxon Ziyatullayevna</i>	
Umumta'lim maktablarida jismoniy tarbiya darslarining samaradorligini oshirishda integratsion yondashuv	42
<i>Kamoliddinov Mirzohid</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mantiqiy tafakkurini rivojlantirishda interfaol metodlarning samaradorligi	45
<i>Kamoliddinova Dilnoza Axmadilaxanovna</i>	
Bo'lajak tarbiyachilarda kreativ faollikni rivojlantirish mexanizmlari.....	48
<i>Nurjanova Rayxan Urazbaevna</i>	
Sinf biologiya fanini o'qitishda TIMSS topshiriqlardan foydalanish metodikasi va baholash mezonlari	52
<i>Xaitboyeva Dilorom Rustam qizi</i>	
Qandli diabet tashxisli bemorlarda shaxs tuzilmasining emotsional komponentlari	56
<i>Sadikova Umida Botirovna</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalar nutqini rivojlantirishda pedagogik diagnostikani amalga oshirishning natijaviyligi	60
<i>Maxmutzimova Yulduz Raxmatovna, Qodirova Shaxnoza Saidazim qizi</i>	
Kasbiy imij shakllanishida psixologik jihatlarining tafovutlari	64
<i>Aminova Dilnoza Orifjonovna</i>	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlari direktorlarining jamoa bilan ishlash jarayonida yetakchilik kompetensiyalarini rivojlantirish	69
<i>Abdiyeva Fazilat Fayzulla qizi</i>	
Kichik maktab yoshidagi bolalar shaxsi rivojlanishida psixologik moslashuvning tipik xususiyatlari	73
<i>Mirsaitova Guzal Baxodirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida variativ modellashirish asosida talabalarning kreativ faoliyatini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalarining qo'llanilishi	76
<i>Quvvatova Mohira Hikmatillayevna</i>	
Interfaol treninglar orqali o'qituvchilarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish tajribasi	79
<i>Abdiyeva Shodiyona Yodgor qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda milliy qadriyatlar asosida axloqiy tarbiyani shakllantirishning ahamiyati.....	82
<i>Zulayxo Nazarova, Qarshiboyeva Muxlisa Ismatullo qizi</i>	
Ijodiy qobiliyatni o'stirishda pedagogik mahorat va innovatsion metodlar	85
<i>Mutallibova Odinaxon Mirzaolimjon qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarida olimpiadalarga tayyorlashda masalalar yechish texnologiyasi 11-sinf misolida	89
<i>Aslonov Xayrullo Shukrullo o'g'li</i>	

Bokschi qizlarni texnika taktikasini takomillashtirish.....	94
<i>Axmedov Latifjon G'ayrat o'g'li</i>	
Ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari	99
<i>Axmedova Dilnoza Anvarovna</i>	
Interfaol metodlar orqali zamonaviy darslarni tashkil etishning o'ziga xos tendensiyalari	102
<i>Bakirov Otabek Bo'ranovich</i>	
Boshqaruv psixologiyasi terminlarini tarjima qilishning metodologik muammolari	106
<i>D. J. Norboyeva</i>	
Raqamli transformatsiya sharoitida oliy ta'lim muassasalari talabalari ruhiyatiga virtual muhitning salbiy ta'siri	110
<i>Giyosov Ulug'bek Eshpulatovich, Turayeva Nigora Husniddin qizi</i>	
Hamshiralik ishida raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	113
<i>Rasulova Gulmira, Amonova Dildora, Abdurahmonov Aziz, Hakimova X. X.</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kognitiv qobiliyatlarni shakllantirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar	117
<i>Jumayev Xushboq Soatmumin o'g'li</i>	
Principles of Organising Autonomous Learning.....	121
<i>Khazratova Zukhra Mamaraimovna</i>	
Najot – ta'limda, najot-tarbiyada	124
<i>Mo'minova Manzura Mamasodiqjonovna</i>	
Educational Potential of Museum Pedagogy and Criteria for its Application in Developing Historical Thinking of Pre-Service History Teachers.....	127
<i>Niyozov Javlonbek</i>	
Landshaft dizayni vastasida bo'lajak maktabgacha ta'lim tashkilotlari tarbiyachilarining estetik va kreativ ko'nikmalarini rivojlantirish	131
<i>Radjapova Zuxra Tirkashevna</i>	
Abdulla Avloniy pedagogik merosida shaxs psixologiyasi masalalari.....	134
<i>S. O. Mamarasulov, D. A. Egamberdiyeva</i>	
TBL metodini qo'llash orqali o'quvchilarning madaniyati va ijtimoiy muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish....	138
<i>Sodikova Oyshakhon Muxammadsodik</i>	
Pedagogik innovatsiyalarni boshqarishning nazariy-metodologik asoslari.....	142
<i>Soliqova Barno Sodiq qizi</i>	
Boshlang'ich ta'lim magistratura talabalarining ijodiy faolligini rivojlantirish shart-sharoitlari	146
<i>Yarmatov Shermo'min Rahmatovich</i>	
Формирование готовности родителей детей старшего дошкольного возраста к выполнению воспитательной функции в семье.....	149
<i>Атаджанова Сохиба Талиповна</i>	
Redjio pedagogik yondashuv asosida maktabgacha katta yoshdagi bolalarda mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish pedagogik muammo sifatida	152
<i>Djamilova Nargiza Nuritdinovna, Otahonova Marjona</i>	
Talabalarda algoritmik kompetentlikni rivojlantirishning sun'iy intellekt va Big Data Analytics asosida o'quv faoliyatini real vaqt rejimida kuzatuvchi va boshqaruvchi konseptual modelni takomillashtirish.....	155
<i>Kayumova Nazokat Rashitovna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida chet tili o'qituvchilari va talabalar o'rtasidagi interaktsiyaning pedagogik samaradorligi va innovatsion mexanizmlari	163
<i>Eshonqulova Umida Xolmirzayevna</i>	
MTTlarda nutqni rivojlantirishga doir mashg'ulotlarda interfaol usullardan foydalanish texnologiyasi	168
<i>To'laboyeva Iqbolaxon Olimjonovna</i>	
Ta'lim jarayonidagi konfliktlar.....	173
<i>Abulova Mohigul Komiljonzoda</i>	
Talabalarining bolalarda ijtimoiy moslashuvni shakllantirishga kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish	176
<i>Inomova Mahliyo Yusuf qizi</i>	

Shaxs tuzilmasida ma'naviy intellekt: nazariy-metodologik tahlil va psixologik interpretatsiya	179
Mirxoliqova Charos Xabibullaevna	
18-20 yoshli belbog'li kurashchilarning musobaqa oldi jismoniy tayyorgarliklari	183
Muzafarov Muxammadali Maxsudovich	
Talabalarda mustaqil ta'lim topshiriqlaridan foydalanib kasbiy madaniyatini rivojlantirishga zamonaviy yondashuvlar (boshlang'ich ta'limda tarbiya fani misolida)	187
Yadgarova Surayyo	
Maktab o'quvchilariga pedagogik ta'sir ko'rsatishda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish	190
Yo'ldoshova Shahlo Shukurullo qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy-ma'rifiy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirishning nazariy tahlili	194
Yusupova Sanobar Odil qizi	
Типология научного текста: от жанровой классификации к дискурсивной модели	197
Бахтияр Катибжанович Саттаров	
Взаимодействие педагога и семьи в профилактике и преодолении стресса у детей дошкольного возраста	201
Г. С. Алиходжаева, Х. Рахимова	
Условия эффективности инклюзивного образования	206
Г. С. Алиходжаева, Л. О. Бекмуродова	
Педагогическая готовность к обучению в школе детей билингов	211
Г. С. Алиходжаева, Н. А. Ганиева	
Педагогические условия формирования эмоционального интеллекта у дошкольников	216
Джалилова Феруза Намазовна	
Milliy meros va musiqiy madaniyatning yosh avlod tarbiyasidagi o'rni	219
Zuhriddin Azizov	
Госпитальная школа как пространство поддержки и развития ребёнка (на примере госпитальной школы при детской клиники Синсиннати, США)	222
Муминов Р. Р., Хакимова Н. Х., Набиева Г. Г.	
Интерактивные формы работы в процессе профориентации детей дошкольного возраста	227
Н. Т. Жураева, С. М. Ахмеджанова	
Samarali hamkorlikdagi faoliyatga tayyorlashga oid yondashuvlar	231
Hojiyeva Zulfiya O'ktamovna	

IXTISOSLASHTIRILGAN TERMINOLOGIYANING ASOSIY LINGVISTIK XUSUSIYATLARI

Axmedova Dilnoza Anvarovna

Qo'qon davlat universiteti Pedagogika
kafedrası 2-kurs tayanch doktoranti (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada ixtisoslashtirilgan terminologiyaning asosiy lingvistik xususiyatlari tahlil qilinadi. Terminlar – muayyan soha doirasida aniq ma'noga ega bo'lgan va ilmiy-texnikaviy muloqotda faol qo'llaniladigan birliklar sifatida qaraladi. Maqolada terminlarning semantik, morfologik va sintaktik xususiyatlari o'rganiladi hamda ularni umumiy leksik birliklardan ajratib turadigan mezonlar yoritiladi. Shuningdek, terminlarning standartlashuvi, bir ma'nolilik (monosemiya), kontekstga bog'liqligi, qisqartmalar va kalkalarning roli tahlil etiladi. Tadqiqot natijalari terminologiyaning tilshunoslikdagi o'rni va amaliy qo'llanilishini chuqurroq tushunishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: termin, ixtisoslashtirilgan til, lingvistik xususiyatlar, semantika, morfologiya, sintaksis, standartlashuv, terminologiya, kalka, qisqartma, monosemiya.

Abstract: This article analyzes the main linguistic features of specialized terminology. Terms are considered as units that possess precise meanings within a specific field and are actively used in scientific and technical communication. The study examines the semantic, morphological, and syntactic characteristics of terms and highlights the criteria that distinguish them from general lexical units. In addition, the processes of term standardization, unambiguity (monosemy), contextual dependence, as well as the role of abbreviations and calques are analyzed. The research findings contribute to a deeper understanding of the role of terminology in linguistics and its practical application.

Key words: term, specialized language, linguistic features, semantics, morphology, syntax, standardization, terminology, calque, abbreviation, monosemy.

Аннотация: В данной статье анализируются основные лингвистические особенности специализированной терминологии. Термины рассматриваются как единицы, обладающие точным значением в рамках определённой области и активно используемые в научно-технической коммуникации. В статье изучаются семантические, морфологические и синтаксические характеристики терминов, а также раскрываются критерии, отличающие их от общезыковых лексических единиц. Кроме того, анализируются процессы стандартизации терминов, их однозначность (монсемия), контекстуальная обусловленность, а также роль сокращений и калькирования. Результаты исследования способствуют более глубокому пониманию места терминологии в языкознании и её практического применения.

Ключевые слова: термин, специализированный язык, лингвистические особенности, семантика, морфология, синтаксис, стандартизация, терминология, калька, сокращение, монсемия.

KIRISH

Til insoniyatning eng muhim kommunikatsiya vositasi bo'lib, har bir soha o'ziga xos lug'at va terminologiyaga ega. Ixtisoslashtirilgan terminologiya – bu muayyan kasb yoki ilmiy-texnik yo'nalishga oid atamalar tizimi bo'lib, u soha mutaxassislari o'rtasida aniq va bir xil tushunishni ta'minlaydi. Bugungi kunda texnika, tibbiyot, iqtisod, huquq hamda informatika kabi sohalarida ixtisoslashgan terminlarning roli tobora ortib bormoqda. Bu esa tilshunoslikda terminologiyaning lingvistik xususiyatlarini chuqur o'rganishni dolzarb vazifaga aylantiradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ixtisoslashtirilgan terminologiya muayyan fan yoki kasbiy sohada qo'llaniladigan, aniq tushunchalarni ifodalovchi maxsus leksik birliklar majmuasidir. Tilshunoslikda terminologiyaning asosiy vazifasi tushunchalarning aniqligi, bir ma'noliligi va tizimlilikini ta'minlashdan iborat. L. V. Shcherba va A. A. Reformatskiy tadqiqotlarida terminlar umumxalq leksikasidan farqli ravishda kontekstga kam bog'lanishi, stilistik neytralligi va nominativ funktsiyaning ustunligi bilan ajralib turishi ta'kidlanadi. Zamonaviy terminologiya nazariyasida

(D. Crystal, E. Wüster) terminlarning monosemantik bo'lishi, ya'ni bitta tushunchaga xizmat qilishi muhim lingvistik xususiyat sifatida qaraladi. Shu bilan birga, fanlararo integratsiya jarayonida terminlarning semantik kengayishi va ikkilamchi ma'nolar hosil qilishi ham kuzatiladi. O'zbek tilshunosligida terminologiya masalalari A. Hojiyev, J. Hasanov va S. Mutallibov ishlarida yoritilib, ixtisoslashtirilgan terminlarning milliy til me'yorlariga moslashuvi, so'z yasash modellari va tarjima muammolari tahlil qilingan.

Xulosa qilib aytganda, ixtisoslashtirilgan terminologiyani asosiy lingvistik xususiyatlari – aniqlik, tizimlilik, barqarorlik va standartlashuv bo'lib, ular ilmiy muloqot samaradorligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot ixtisoslashtirilgan terminologiyani asosiy lingvistik xususiyatlarini aniqlash va tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, unda nazariy va amaliy metodlar uyg'un holda qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida terminologiya va umumiy tilshunoslikka oid ilmiy manbalarni tahliliy o'rganish (deskriptiv metod) asosiy usul sifatida tanlandi. Terminlarning semantik aniqligi, monosemantik va polisemantik xususiyatlari semantik tahlil orqali aniqlandi. Shuningdek, ixtisoslashtirilgan terminlarning umumxalq leksikasi bilan farqli jihatlarini ochib berish maqsadida qiyosiy-tahliliy metod qo'llanildi. Olingan natijalarni tizimlashtirishda klassifikatsiya va umumlashtirish metodlaridan foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Ixtisoslashtirilgan terminologiya lingvistik tahlil nuqtai nazaridan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, terminlar nafaqat so'z shakli, balki ular ifodalagan tushunchaning aniqligi, kontekstga bog'liqligi va funksionalligi bilan farqlanadi, shu sababli terminologiyani o'rganishda uning semantik, morfologik, sintaktik hamda pragmatik jihatlariga alohida e'tibor qaratiladi. Terminlarning standartlashuvi va yagona ma'noga ega bo'lishi (monosemiya) ularning ilmiy va kasbiy muloqotda samarali qo'llanilishini ta'minlaydi.

Semantik jihatdan terminlar odatda birgina tushunchani ifodalashga intiladi va ko'p ma'nolilikdan qochadi, chunki ilmiy muloqotda noaniqlik va chalkashlikka yo'l qo'yib bo'lmaydi, biroq ayrim hollarda polisemiya holatlari ham uchraydi, ular muayyan ixtisoslashgan sohalar doirasida qat'iy chegaralanadi; masalan, "model" termini texnika, matematika yoki pedagogika sohalarida turlicha mazmunga ega bo'lsa-da, har doim aniq kontekst bilan belgilanadi. Terminlarning semantik aniqligini ta'minlashda "genus + differentia specifica" modeli muhim o'rin tutadi, ya'ni avval umumiy tur ko'rsatiladi, so'ngra farqlovchi belgi aniqlanadi, jumladan, "kriptografiya – axborotni ruxsatsiz kirishdan himoya qilishga qaratilgan usullar majmui" ta'rifida "usullar majmui" umumiy tur, "axborotni ruxsatsiz kirishdan himoya qilishga qaratilgan" esa xususiy belgini bildiradi, bu esa terminologiyani ilmiy tizim sifatida barqarorligini ta'minlaydi.

Morfologik jihatdan terminlar asosan affiksatsiya, kompozitsiya, qisqartmalar va raqam-harf modellari orqali shakllanib, "bio-", "geo-", "-logiya", "-metriya" kabi morfemalar yordamida yangi terminlar yaratiladi hamda "ma'lumotlar bazasi", "raqamli imzo", "DNS", "API", "HTML" kabi birliklar terminologik tizimda mustahkam o'rin egallaydi. Ayrim terminlar eponimlar asosida shakllanib, muayyan olim yoki tarixiy shaxs nomi bilan bog'lanadi, masalan, "Pascal dasturlash tili", "Om qonuni", bu esa ilmiy meros va terminologiya o'rtasidagi uzviy aloqani ko'rsatadi. Sintaktik jihatdan termin birikmalarida aniqlovchi–aniqlanmish tartibi qat'iy bo'lib, "raqamli imzo algoritmi" yoki "yadro magnit-rezonans tomografiyasi" kabi birliklarda atributlar informatsion og'irlik darajasiga ko'ra joylashadi va bu tartib buzilganda mazmunning noaniqlashuvi yuzaga kelishi mumkin.

Pragmatik va uslubiy jihatdan terminlarning qo'llanishi kommunikativ vaziyat va auditoriyaga bog'liq bo'lib, ilmiy maqolalarda ular aniq definitsiyalar asosida, normativ hujjatlarda esa tartibga soluvchi vosita sifatida ishlatiladi, mutaxassislar uchun murakkab terminlar qo'llansa, keng jamoatchilik uchun soddalashtirilgan yoki izohlangan shakllar beriladi.

Variantlilik va normativlik masalasi terminologiya tizimining barqarorligini ta'minlaydi, chunki turli tillar va ilmiy maktablarda bitta tushuncha uchun bir nechta atama mavjud bo'lishi mumkin, shu bois standartlashtirish jarayoni tezurlar, terminologik lug'atlar, termin bazalari va xalqaro standart hujjatlar orqali amalga oshirilib, ortiqcha sinonimik birliklarni qisqartiradi, yagona normativ shaklni belgilaydi hamda ilmiy va texnik sohalarida muloqotning aniqligi va samaradorligini oshiradi.

XULOSA

Yuqorida ko'rib chiqilgan lingvistik xususiyatlar ixtisoslashtirilgan terminologiyani murakkab, ammo izchil tizim ekanini ko'rsatadi. Semantik qatlam terminlarning aniqligi va monosemiyasini ta'minlash, morfologik hamda so'z yasash mexanizmlari yangi tushunchalarni nomlash imkonini beradi. Sintaktik tartib termin birikmalarida mazmunning ravshan ifodalanishini kafolatlaydi, pragmatik va uslubiy jihatlar esa ularning turli janrlarda

hamda turli auditoriyalar uchun to'g'ri qo'llanishini belgilaydi. Variantlilik va normativlik masalalari terminologiyaning barqarorligini ta'minlashda, ilmiy hamda texnik muloqotda yagona standartlarni shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Omonov Q. (2020). Ingliz tilini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya.
2. G'ofurov A., O'rolova M. "ESP darslarida terminologik kompetensiyani shakllantirish". // Filologiya masalalari. – 2022, № 4.
3. Nazarova D. S. Ingliz tili o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2020.
4. Алиев Н. Я. Терминоведение: теория и практика. – Москва: Академия, 2019.
5. Halimov S. va boshqalar. Ingliz tili va kasbiy yo'nalishlarda ESP metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №2(1)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.